

Matka: „Přece jsem ti kázala koupit hlívy.“ A on: „To je přece jedno a totéž, *cihly a hlívy*.“

Potom matka po porodu chtěla jít k úvodu, a řekla synovi: „Střez tu *vrata* a já půjdu *k úvodu*.“ I řekl si syn: „Podívám se přece, kam se matka uvede.“ A tak vzav vrata na záda šel za matkou. Ta se obrátila a uviděla ho, i řekla: „Přece jsem ti řekla, abys byl doma a hlídal vrata.“ On odpověděl: „Však hlídám, protože je tuhle nesu.“ Na to matka: „Ó synu, brzo budeš moudrý.“

1 *hlíva* houba – 5 *sie i ono* to i ono – 15 *úvod* obřad, kterým je matka novorozeněte očištěna a uváděna do kostela

(BERÁNEK NA KÁZÁNÍ)

Byl jeden plešatý muž a měl beránka. A kdekoli seděl, vždy si s ním hrál říkaje: „*Hup, berši! Hup, berši!*“ Jednou však šel na kázání *vzav s sebou stoličku* po pražském zvyku. A když seděl, *rozdřímá se* a počal s hlavou *kývati*. Beránek, kterého s sebou přivedl a který nikdy neustal choditi za ním, *kamž kolivěk jdieše*, když ležel u jeho nohou, jak uviděl, že jeho pán lysou hlavou *kývá*, mysle, že si s ním chce hráti, *rozběh se i da mu v samu lysinu, až se i s stoličku převrátí*.

(O DVOU BRATRECH)

Vypravuje se o dvou bratřích, z nichž jeden byl bohatý a druhý chudý. Tomu dával bohatý mnoho statku, ten však všecko utratil a byl ustavičně v nouzi. Jednou však bohatý, chtěje vyzkoumati, zda jeho bratr je tak chudý pro neštěstí nebo z nedbalosti nebo jinak, kázal mu, aby k němu přišel za město na určené místo. Bohatý vycházeje z města položil plný váček peněz na cestu, kterou měl onen přejíti, dáváje z úkrytu pozor, aby někdo cizí peněz nevzal. A chudý bratr přicházeje neviděl peněz, ležících uprostřed cesty, nýbrž minul je. I řekl mu bohatý bratr: „Ó nešťastný, cos myslil? Proč jsi neviděl peněz ležících na cestě a nezdvihl je?“ On pak odvětil: „Zavřel jsem oči, přemýšleje, jak chodí slepci.“ I děl mu bohatý bratr: „Nyní jsem poznal, že pro svou nedbalost jsi a budeš chud.“

PAŠIJE PRAŽSKÝCH ŽIDŮ

Latinská zábavná póza zpracovávala v podstatě tatáž themata jako zábavná próza česká. Proto se omezujeme (vedle exempel) jen na jedinou ukázkou, *Pašije pražských židů*. Je to podrobné vyličení protižidovských bouří, jež byly v Praze o velikonocích r. 1389, zajímavé zejména tím, že si jeho neznámý autor zvolil formu parodie; líčí totiž celý děj slovy a obraty, kterými evangelisté vypravují o umučení Kristově. Podobně se užívalo formy pašije nebo evangelia i jinde v Evropě buď při vyprávění pozoruhodných historických událostí, nebo k satirickým výpadům na některé zjevy tehdejšího života. U takovýchto parodií šlo většinou o dosažení komického účinku. Do jaké míry šlo o komický účinek autoru Pašije židovské, nedá se bezpečně rozhodnout; místy je však patrné, že se jeho posměch obrací nejen proti židům, ale i proti křesťanům.

Po sobotě na úsvitu prvního dne v týdnu vstoupil kněz s tělem Kristovým do Židovského města. Židé mu vyšli vstřív, nesouce v rukou kameny, a volali, řkouce:

„Ukamenován buď tento, neboť synem božím se činil!“

5 Potom děti židovské, sbírajíce kamení po ulicích, vyšly proti knězi, volajíce a řkouce:

„Zlořečený, ježž neseš ve svých rukou!“

Vida to pak kněz, řekl křesťanům:

„Proč nepůsobíte těžkosti lidem těmto? Skutek zajisté nejhorší učinili na mně. 10 Vždyť je máte nyní s sebou, ale mne zřídka míti budete. I k čemu jest ztráta tato? Házejíce pak tyto kameny na tělo Kristovo činí, aby urazili jej i mne. Amen, amen, pravím vám, kdekoli ohlášen bude skutek tento, po všem světě bude se říkati, že to učinili na potupu naší pravé víry.“

A ti, kteří vrhali kameny na Ježíše, byli mocí rychtářovou jati a vedeni do domu 15 biřicova, jenž se obecně nazývá šatlava.

I stalo se, když to uslyšeli kazatelé chrámů pražských, že řekli těm, kdož byli přítomni jejich kázáním:

„Vskutku, nepomstíte-li náležitě křivdu učiněnou Ježíšovi, všichni v tomto roce budete snášeti potupu.“

20 A když křesťané, naplnění tehdy milostí boží a horliví v lásce k němu, uložili do svých srdcí tyto řeči, zavrhujíce naprosto rozhodnutí biskupů a konšelů, řekli sami k sobě:

„Co na to učiníme, neboť tento nevěrný dav židovský mnoho zlých urážek nejen proti nám, nýbrž spíše i proti Ježíšovi směle páše? Necháme-li je tak, všickni 25 potupu s nimi utrpí.“

Tu jeden z lidu křesťanského, jménem Ješek Čtverohranný, jsa jakoby veleknězem roku a času onoho, prorokoval řka:

„Užitečné je vám, aby všickni židé stejně zemřeli za lid křesťanský, aby celý 30 národ nezahynul.“

Protož od té hodiny zamýšleli pobíti všechny židy, řkouce:

„Aby snad nepřišla pomsta boží na nás, seberme majetek jejich a vyhledme lid nevěrný se země živých.“

Vidouc pak správa obce, že obecný lid plane velkým rozhořčením proti židovstvu, rozkázala biřicům, aby silným voláním po ulicích svolali shromáždění 35 všeho lidu do radního domu, aby se zabránilo budoucím nebezpečím hrozícím od židů. Ale božím řízením se stalo, že Duch svatý užil jazyka biřiců, takže vyvolávali opak toho rozkazu. Volali totiž, aby z nařízení krále a konšelů veškerý lid zároveň dal se na loupež a na kažení židů. Když pak veškeren lid boží, jedním hlasem a zápalem proti židům zanícen, mezi jejich ulice a hrady přišel se zbraněmi a šípy, zvedali nesčetné kameny a přeukrutně je na ně házeli.

40 Vidouce pak tuto zuřivost písaří, kněží a fariseové, shromáždili se v síni knížete židovského, kterýž slul Jonáš, avšak neuspěli ve lstivých a falešných radách,

jak by Ježíše v jeho údech nejen zadrželi, nýbrž ihned zabili a usmrtili. Právili pak:

45 „Učínme to v den sváteční, aby vznikl větší rozbroj v lidu.“

Stojíce pak křesťané venku po ulicích, viděli dva židy, jedoucí na koních jejich středem. Běžíce za nimi rychlým během volali řkouce:

„Vskutku vy jste z nich, neboť i podoba i šaty vás prozrazují.“

Oni však zapřeli a se slovy „Nevíme, co pravíte“ jim ukazovali tonsury 50 čerstvě na hlavě vyholené, takže se lživou a nepravou přetvářkou zdáli být kněžími. A tak nepravým předstíráním unikli rukám křesťanským.

A ti, kdož byli shromážděni v síni knížete židovského, hledali, jak by se zachránili před smrtí a pobili křesťany. A ustali v poradách svých, neboť i sami byli pobiti.

55 Řekli pak křesťané:

„Psáno jest: „Budu je bítí silně a rozptýlí se všechny statky jejich, a než kohout po prvé zazpívá, všickni v ohni a mečem bídne zahynou.““

Řekl pak onen Ješek Čtverohranný:

60 „Hodni jsou smrti! Byť bych i měl zemřít s nimi v jejich záhubě, pro pomstění Ježíše nebudu se zdráhati.“

Jonáš pak, kníže židovské, řekl: „Smutna jest duše má až k smrti, smrti však nekonečné.“

Odpovídaje Ješek Čtverohranný řekl: „Nezaraduji se plně, dokud se neopojí 65 meč a současně i duch můj krví židovskou. Duch můj zajisté k tomu hotov jest, tělo pak nikoli mdlé.“

Obrátiv se pak k jiným, vybízel je, aby i oni hned utvrdili bratří svých, aby se také modlili a bděli, aby nevešli v pokušení židovské:

„Ne, jak oni chtějí, ale jak my chceme. Kalich, jež jim přichystal Bůh otec, nemine jich, ale vypijí jej. Staniž se vůle naše!“

70 A když ještě mluvil, přišel k nim početný zástup křesťanů s meči a šípy, kopími, kyji a jinými zbraněmi, nikoli přemluvený od konšelů a obecních starších, nýbrž z božího vnuknutí, aby je zavraždili. A když přišli, dal jim Ješek Čtverohranný jedno znamení, řka:

75 „Kterýkoli dům vám ukážu, je plný nejpřednějších židů; podpalte a spalte je!“

Oni židé však přistoupili k nim a řekli:

„Přátelé, nač jste přišli?“

Řekli křesťané mezi sebou: „Proč tak dlouho jsme zde? Proč stojíme zahále- 80 jíce? Pochyťme a pobijme židy, aby se tak naplnila písmo.“

A ihned vztáhli ukrutně ruce na nevěrné židy, nešetříce jejich věcí ani těl. Rozdělili pak mezi sebou jejich šaty, jedenkaždý kolik mohl uloupiti, a nemetali o ně los, nýbrž vcelku a po hromadách pobrali nejen šaty, nýbrž i všechny poklady a náradí jejich s nimi. Všickni pak, kdož tam byli přítomni, vztáhli ruce své, bi- jíce je bez milosrdenství a utínajíce jim nejen uši, nýbrž i hlavy, ruce a nohy.

85 A zda se jim tak nemělo stát podle soudu, který sami nad sebou vynesli, když řekli:
„Krev jeho na nás a na naše syny?“

I řekli jim křesťané: „Amen, amen, řečeno jest vám! Od nynějška uvidíte syna člověka sedícího na pravici moci boží a přicházejícího na oblacích nebeských, v nějž my věříme. Uzříť otcové vaši, koho probodli, a koho jste vy potupili a ka-
90 menovali.“

A opona ze synagogy hebrejské byla vzata a s ní všechny knihy prorocké, Moj-
žišovy a talmud, a obráceny v užitek křesťanů. A upletše koruny z hořčících dřev,
stavěli je na hlavy židů, a posmívajíc se jim, vložili je do ohně hořícího. A když se
jim naposmívali, svlékli s nich jejich šaty a oblékli je v oheň a dali jim píti oheň
95 smíšený s dýmem. A když okusili, musili píti.

A když bylo pozdě toho dne, nastalo veliké zemětřesení v Židovském městě.
Skály náhrobků pukaly a byly rozbíjeny na jejich hřbitovech, hroby jejich od kře-
stánů otevřeny, a přece žádná těla židů nevstala, ale po dni soudném přijdou
do bezbožného města pekelného a ukáží se Luciperovi a s ním mnohým démonům.

100 Od prvé pak hodiny noční, když oheň stravoval domy židovské, nastala tma,
slunce zapadlo nad vsí zemí až do svítání příštího dne. Ó, vskutku blahoslavená
noc, jež oloupila židy, obohatila křesťany! Ó, nejsvětější náš hod boží, kdy věrní,
neposkrvněným pokrmem beránka, totiž tělem a krví Ježíše Krista, den předtím
občerstvení a z pout hříchů zkroušeným pokáním vysvobození, chodili posilnění
105 tím pokrmem, horlíce pro dům a církev boží, a jako lvi z úst oheň dýšící nešetřili
ani nemluvnat ani šedin židovských. Spořádali tedy vše mečem a ohněm; jen ně-
kolik málo ušlechtlejších dětí z rozpálené pece ohnivě odvedli, a ty potom mi-
losrdná srdce věrných křesťanů skrze znovuzrození svatého křtu ze tmy bludů
židovské nevěry ke světlu pravé a orthodoxní víry přivedla, takže si je vzali za
110 adoptivní syny a dcery. Neboť tehdy správa městská nemohla žádnou chytrostí
udržeti tak veliký a udatný nápor nízkého a obecného davu, aby pro pomstu křivdy
boží nevykonali, k čemu je duch boží nejen v jediné hodině, nýbrž v jediném okam-
žiku z různých a velmi vzdálených míst v jednotu vůle a svaté víry shromáždil.
Stalo se pak to, že se naplnila písmo: „Přijdou dnové, v nichž řeknou: Blažené
115 neplodné, kteréž nerodily, a prsy, kteréž nekojily!“ Neboť tehdy říkali židé horám
svých hradů: „Padněte na nás,“ a pahrbkům svých domů: „Přikryjte nás!“

A tak, nepohnuti pokáním, nýbrž zatvrzelí ve své zlobě, za zvuků hudebních
nástrojů mezi praskotem ohňů, někteří z nich vlastními noži útroby své a svých
dětí probodali, někteří s Jidášem, zrádcem Ježíše Krista, v oprátce se oběsili.

120 Když pak nastalo ráno, shromáždili se přísežní měšťané, starší a konšelé
města do radního domu a řekli:

„Nikdo si nesmí nechati odnesené věci, ani je obrátiti ve svůj užitek, neboť
je to výtěžek lichvy.“

To však neřikali z čistoty svého svědomí, nýbrž třesouce se strachem z králov-
125 ského veličenstva, a proto, vyvolávajíc hlasem biřiců po ulicích a náměstích,
nařizovali, aby pod trestem smrti všecko bylo vráceno a uloženo v radním domě,

slibující nadto veřejně, že těm, kdož vrátí, bude dána příslušná odměna právem předepsaná. Slyše to lid, který židy povraždil, že se neprávem zmocnil statků lichvářských, pohnut pohrůzkou smrti na radní dům peníze a jiné nářadí vrátil a tam pohodil.

Konšelé jim pak řekli: „Již jste čisti, ale ne všichni.“

Věděli totiž, že někteří se zatvrzele vzpírají věci vrátiti. Jim odpověděl lid: „Co je nám do toho! Sami uvidí!“

A veškeren zástup křesťanů, kteříž tu spolu byli u toho divadla, a viděli, co se dalo, bijíce mrtvoly židovské, vraceli se. A kdo svrchuřečené věci viděl, svědectví vydal a pravé jest svědectví jeho a on ví, že pravdu mluví, abyste i vy uvěřili.

Staly se pak tyto věci po vtělení pána našeho Ježíše Krista roku 1389.

Druhého pak dne, kterýž jest třetí den týdne, po pobití židů sešli se přední kněží a náčelníci obce s lidem, staří i mladí, ženy i panny, mniši, lupiči a rovněž i nevěstky k místu pobití večer učiněného. A když pohlíželi na nesčetné nahé mrtvoly židovské, ležící po domech a na náměstích v blátě, s údy rozmanitě zohavenými a též ohořelými, poradivše se, aby vzduch zkažený z lichvářské tučnosti nenakazil obec, rozhodli, aby někteří nuzní a chudí křesťané, ovšem za určenou mzdu, snesli na hromadu všechny mrtvoly, které ještě oheň nestrávil, a aby je zpopelnili silným ohněm, a přidali i ty, jestliže by které ještě našli živé v skryších. I stalo se tak.

A téhož dne i v dalších potom následujících přemnohé obého pohlaví děti a židé na své vlastní přání jsou pokřtěni, a s nimi i jedna stará židovka, jež po obrození křtu řekla prý svému zpovědníku, že viděla blahoslavenou pannu Marii, matku pána našeho Ježíše Krista, stojící nad branou židovskou. Tito pokřtěni vyznávali Krista, řkouce:

„Jistě ten, jenž byl ukřižován, byl syn boží.“

Oni pak, kteří po meči a ohni zůstali živi, byli uzavřeni jako zajatci v radním domě. Když to viděli křesťané, řekli pokyvující hlavami.

„Ha, ha, kteříž jste kamenovali Krista, domy vaše jsou zničeny, jež sotva ve třech anebo ve třiceti letech budou znovu postaveny.“

Obecný pak lid křesťanský, pracuje ustavičně v Židovském městě, aby našel poklady, nenechal kámen na kameni. Konšelé však, když se o tom doslechli, řekli:

„Je třeba, abychom proti tomu zakročili, aby král – jenž v těch dnech byl v Chebu – až přijde, neřekl, že jsme v tom nic neučinili, aby poslední blud nebyl horší prvního.“

I sebrali veliké množství ozbrojenců a řekli jim:

„Jděte a hlídejte, jakž umíte.“

A oni šli, obsadili Židovské město strážnými a dveře zapečetili.